

שתי תורות:

גלגולי סוגיא תלמודית

פרופ' יאיר פורסטנברג

שיעור 1: יסודות קדומים

בבלי, גיטין ס"ב

דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש, כתיב: "כתוב לך את הדברים האלה", וכתוב: "כי על פי הדברים האלה", הא כיצד? דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב.
דבי רבי ישמעאל תנא: "אלה" - אלה אתה כותב, ואי אתה כותב הלכות.
אמר ר' יוחנן: לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל".

שמות לד, 27

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל.

סכוליון על מגילת תענית על פי כתב יד אוקספורד (מהד' נעם, עמ' 77)

בעשרה בתמוז בטילת ואעדיאת את ספר גזירתא שהיו ביתוסין כותבין הלכות בספר ואדם שואל ומראין לו בספר. אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר: "על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", על פי התורה אשר יורוך וגו'. מלמד שאין כותבין בספר.

ירושלמי, מגילה ה, א (עד ע"ד)

רבי יהושע בן לוי אמר: "עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים" (דברים ט, י) מקרא משנה תלמוד ואגדה, אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפניו רבו כבר נאמר למשה בסיני. מה טעם? "יש דבר שיאמ' ראה זה חדש הוא וגו'" משיבו חבירו ואומר לו "כבר היה לעולמים".

דברים ט, 10

ויתן ה' אלי את-שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל.

יוספוס, קדמוניות היהודים יג, (מהד' שליט), עמ' 298

עכשיו רוצה אני להגיד, שהפרושים מסרו לעם כמה הלכות ממסורת האבות שלא נכתבו בתורת משה, ומשום כך דוחה אותם כת הצדוקים, האומרת שיש לחשוב לחוקים רק את הכתובים ואילו אלה שממסורת האבות אין לשמור. ועל דברים אלו היו ביניהם דיונים וחלוקי דעות גדולים, והיו הצדוקים נאמנים רק על העשירים, והעם איננו כרוך אחריהם, ואילו לפרושים היה העם בעל ברית.

מרקוס ז, 1-3, 8-5

ויקללו אליו הפרושים ואנשים מן-הסופרים אשר באו מירושלים. ויהי כראותם מתלמידיו אכלים לחם בידים טמאות כלומר בלא נטילה ויזכחו אתם. כי הפרושים וכל היהודים לא יאכלו עד אשר נטלו את ידיהם עד הפרק באחזם במה שמסרו הזקנים... וישאלו אותו הפרושים והסופרים מדוע תלמידך אינם נהגים כפי מסורת הזקנים כי אכלים לחם בלא נטילת ידים. ויען ויאמר אליהם היטב נבא ישעיהו עליכם החנפים פכתוב העם הזה בשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני. ותהו יראתם אתי מצות אנשים מלמדים. כי עזבתם את-מצות אלהים להחזיק במסורת בני אדם.

פילון, על החוקים המיוחדים ד (מהד' דניאל-נטף), עמ' 149-151

נוסף על כך ניתנת גם הוראה זו לטובת הכלל: 'שלא להעתיק את גבולות הזולת אשר הקימו קודמך'. דין זה כמסתבר אינו נקבע בדבר נחלאות ותחומי שדות בלבד לכריתת החמדנות אלא גם לשמירת המנהגים העתיקים. הרי המנהגים הם חוקים לא כתובים, גזירות של אנשי קדם, שאינן חרותות על מצבה ולא על קלף הנאכל בעש, אלא בנפשם של השותפים באותה הקהילה. שכן על הבנים לרשת מהוריהם לבד מן הנכסים גם את מנגי האבות שחונכו בהם וחיו עמם מראשית ימיהם ולא לזלזל בהם על שום שלא נמסרו בכתב. כי המציית לחוקים הכתובים לא בדין יהולל הואיל והוא לומד לקח מן ההכרח ומאימת העונש, ואילו הדבק בחוקים הלא-כתובים הואיל והוא מגלה צדקה מרצון ראוי לתשבחות.

אפלטון, החוקים, ספר ז, (מהדר' ליבס) 793

שכל מה שאנו דנים בו עכשיו כמוהו כמה שנקרא בפי הבריות 'חוקים בלתי כתובים', וגם מה שמכונה 'מסורת אבות' אינו אלא כללם של מנהגים כאלה. יתר על כן...אלה הם הקשרים בהם נקשר יחדיו כל משטר מדיני, מעין כשר בין החוקרים הכותבים שהם בני תוקף ובין אלה שעתידיים להכתב, והדברים דומים ממש כמסורת אבות קדומה מאוד, שאם הותקנה והונהגה כשורה, תשמש מגן לכל החוקים שכבר נכתבו באותו זמן, ואילו אם תשתבש ותחרוג מגדר הנאה, ידמה הדבר כהתמוטטות חומות היסוד שאדריכל השתית עליהן את בנייתו: התמוטטות זו תגרום להריסת כל חלקי הבניין שיפלו זה על גבי זה...לא נפסח על שום דבר גדול או קטן ממה שייקרא חוק, הלכה או מנהג, שבכל אלה נקשרת מדינה יחדיו, וזה בלא זה לא יהיה לו קיום.

ספרא בחוקותי פרק ח, יב (מהדר' וייס)

"אלה החוקים והמשפטים והתורות", החוקים אילו המדרשות, והמשפטים אילו הדינים, והתורות מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל אחד בכתב ואחד בעל פה, אמר ר' עקיבא וכי שתי תורות היו להם לישראל והלא תורות הרבה ניתנו להם לישראל, זאת תורת העולה, זאת תורת המנחה, זאת תורת האשם, זאת תורת זבח השלמים זאת התורה אדם כי ימות באהל, אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל זכה משה ליעשות שליח בין ישראל לאביהם שבשמים, בהר סיני ביד משה, מלמד שניתנה התורה הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה ע"י משה מסיני.

שתי תורות:

גלגולי סוגיא תלמודית

פרופ' יאיר פורסטנברג

שיעור 2:

שלום וכבוד בבית הכנסת

משנה, גיטין ה, ח-ט

ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום:

כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום.

מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום

מצודות חיה ועופות ודגים יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר גזל גמור

מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור

עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור

אין ממחין ביד עניי גוים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום:

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור אבל לא תבור ולא תטחן עמה

אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל המים

לא תגע עמה לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום ומחזיקין ידי

גוים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום:

סוגיית הבבלי (חלק א): סדרי קריאת התורה

[1] שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבו: אחריהן מי קוראין? לא הוה בידיה. אתא ושייליה לרבי יצחק נפחא, אמר ליה: אחריהן קוראין תלמידי חכמים הממונין פרנסים על הצבור, ואחריהן תלמידי חכמים הראויין למנותם פרנסים על הציבור, ואחריהן בני תלמידי חכמים שאבותיהן ממונים פרנסים על הצבור, ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם.

[2] שלחו ליה בני גליל לר' חלבו: מהו לקרות בחומשים בבית הכנסת בציבור? לא הוה בידיה. אתא ושייליה לר' יצחק נפחא, לא הוה בידיה. אתא שאיל בי מדרשא, ופשטוה מהא דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: ספר תורה שחסר יריעה אחת - אין קורין בו. ולא היא, התם מחסר במילתיה, הכא לא מחסר במילתיה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.

[3] ורבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: האי ספר אפטרותא - אסור למקרי ביה בשבת; מאי טעמא? דלא ניתן ליכתב. מר בר רב אשי אמר: לטלטולי נמי אסור; מאי טעמא? דהא לא חזי למיקרי ביה. ולא היא, שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה, דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, והא לא ניתן ליכתב! אלא כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי נמי כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך.

בבלי, גיטין נט ע"ב

"אם מכרו תורה לא יקחו ספרים"

ירושלמי, מגילה ג, א

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן תורה חסירה אין קוראין בה ברבים והא תני בבראשית עד המבול בויקרא עד ויהי ביום השמיני בוידבר עד ויהי בנסוע הארון מותר לקרות בו ברבים.

הדא ארסקינס אוקיר אורייתא דצנבראי אתון שאלון לר' יונה ולר' יוסה מהו לקרות בספר ברבים אמר לון אסור לא דאסור אלא מן גו דנפשהון עגימה אינון זבנין להון אחורי.

משנה, שבת טז, א

כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאינן קורין בהן
אף על פי כתובים בכל לשון טעונים גניזה
מפני מה אין קורין בהם מפני ביטול בית המדרש

תוספתא, שבת יג

[ב] היו כתובין תרגום ובכל לשון מצילין אותן וגונזין אותן אמ' ר' יוסה מעשה שהלך ר' חלפתא אצל רבן גמליאל לטבריא ומצאו שהיה יושב על שולחנו של יוחנן בן נזיף ובידו ספר איוב תרגום והיה קורא בו אמ' לו ר' חלפתא זכור הייתי ברבן גמליאל הזקן אבי אביך שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והביאו לפניו ספר איוב תרגום ואמ' לבניו וגזו תחת הנדבך.

[ב] היו כותבין בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום מצילין אותן וגונזין אותן. הברכות אף על פי שיש בהן מאותות השם ומענינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן אבל נשרפין במקומן מכן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה ומעשה באחד שהיה כותב ברכות ואמרו עליו לפני ר' ישמעאל והלך ר' ישמעאל לבודקו כשהיה עולה בסולם הרגיש בו נטל טומוס של ברכות ונתנו לתוך ספל של מים כלשון הזה אמ' לו ר' ישמעאל קשה עונש האחרון יותר מן הראשון.

[ה] הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפין במקומן הן והזכרותיהן. ר' יוסה הגלילי אומ' בחול קודר את הזכרותיהן וגונזן ושורף את השאר. אמ' ר' טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי שאשרפם ואת ההזכרות שבהן שאפי' הרודף רודף אחרי נכנסתי לבית ע"ז ולא נכנסתי לבתיהן שעובדי ע"ז אין מכירין אותו וכופרין אותו והללו מכירין אותו וכופרין בו ועליהן אמ' הכתו' ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך וגו' אמ' ר' ישמעאל מה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמ' המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים ספרי מינין שמטילין איבה בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה שימחו הן והזכרותיהן ועליהן אמ' הכתו' הלא משנאיך ה' אשנא וגו' תכלית שנאה שנאתים וגו' כשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מן המים ולא מכל דבר המאבד אותן.

שתי תורות:

גלגולי סוגיא תלמודית

פרופ' יאיר פורסטנברג

שיעור 3:

צורתה המקורית של התורה

סוגיית הבבלי (חלק א): סדרי קריאת התורה

בבלי, גיטין נט"ב

[1] שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבו: אחריהן מי קוראין? לא הוה בידיה. אתא ושייליה לרבי יצחק נפחא, אמר ליה: אחריהן קוראין תלמידי חכמים הממונין פרנסים על הצבור, ואחריהן תלמידי חכמים הראויין למנותם פרנסים על הציבור, ואחריהן בני תלמידי חכמים שאבותיהן ממונים פרנסים על הצבור, ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם.

[2] שלחו ליה בני גליל לר' חלבו: מהו לקרות בחומשים בבית הכנסת בציבור? לא הוה בידיה. אתא שייליה לר' יצחק נפחא, לא הוה בידיה. אתא שאיל בי מדרשא, ופשטוה מהא דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: ספר תורה שחסר יריעה אחת - אין קורין בו. ולא היא, התם מחסר במילתיה, הכא לא מחסר במילתיה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.

[3] ורבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: האי ספר אפטרותא - אסור למקרי ביה בשבת; מאי טעמא? דלא ניתן ליכתב. מר בר רב אשי אמר: לטלטולי נמי אסור; מאי טעמא? דהא לא חזי למיקרי ביה. ולא היא, שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה, דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, והא לא ניתן ליכתב! אלא כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי נמי כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך.

סוגיית הבבלי (חלק ב): כתיבת התורה

בבלי, גיטין ס"א

[1] בעא מיניה אביי מרבה: מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה? תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה; תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, כיון דמגילה מגילה ניתנה כותבין, או דילמא כיון דאידבק אידבק? תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה, כיון דחתומה ניתנה אין כותבין, או דילמא כיון דלא אפשר כתבין? אמר ליה: אין כותבין, ומה טעם? לפי שאין כותבין.

[2] איתיביה: אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה! א"ר שמעון בן לקיש משום ר' ינאי: באל"ף בי"ת. איתיביה: כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא! אימא: כמה שכתוב בטבלא. איתיביה: כשהוא כותב, רואה בטבלא וכותב מה שכתוב בטבלא, מה הוא כתוב בטבלא? אם שכב... אם לא שכב! הכא במאי עסקינן - בסירוגין. כתנאי: אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלים - מותר; ר' יהודה אומר: בבראשית - עד דור המבול, בתורת כהנים - עד ויהי ביום השמיני.

[3] א"ר יוחנן משום רבי בנאה: תורה - מגילה מגילה ניתנה, שנא': "אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי"; ר"ש בן לקיש אומר: תורה - חתומה ניתנה, שנאמר: "לקוח את ספר התורה הזאת". ואידך נמי הכתיב לקוח! ההוא לבתר דאידבק. ואידך נמי הכתיב במגילת ספר כתוב עלי! ההוא, דכל התורה כולה איקרי מגילה, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה". אי נמי, לכדרכי לוי, דאמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה.

בבלי, ברכות ה ע"א

ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (שמות כד, יב), לחות האבן זו תורה, והתורה זו משנה, והמצוה אלו המצוות, אשר כתבתי - אלו נביאים וכתובים, להורותם - זה תלמוד; מלמד שכולם נתנו למשה מסיני.

ירושלמי, סוטה ח, ג

רבי שמעון בן לקיש כד הוה מטי להדין קרייא הוה אמר יפה לימדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבר ודבר דיקדוקיה ואותותיה של תורה.

בבלי, סוטה לז ע"ב

דנניא, רבי ישמעאל אומר: כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד; ר' עקיבא אומר: כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב,

תוספתא, ידים ב

[י] ספר שבלה אם יכול ללקט הימנו שמונים וחמשה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים מגלה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון אין מטמא את הידים חבר לה יריעות אחרות היא מטמא את הידים והשאר אין מטמא את הידים:

[יא] ר' יהודה אומר הגליון שבתחלת הספר וכדי הקיף כולן מטמאין את הידים
הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו אף על פי שאין רשאי לעשות מטמא את הידים:

[יב] המשיחות והרצועות שתפרן לספר אף על פי שאין רשאי לקיימן מטמאין את הידים תיק הספרים ותיבה של ספרים ומטפחות של ספר בזמן שהן טהורין מטמאות את הידים.
הברכות אף על פי שיש בהן מאותות השם ומענינות הרבה שבתורה אין מטמאות את הידים.

ירושלמי, שבת טז, א (טו ע"ג)

[1] ברכות שכתוב בהן עניינות הרבה מן התורה אין מצילין אותן מפני הדליקה. מיכן אמרו כותבי ברכות שורפי תורה. מעשה באחד שהיה כותב ברכות והלך רבי ישמעאל לבודקו כיון שהרגיש בקול פעמותיו של רבי ישמעאל נטל תכריך של ברכות וזרקן לתוך ספל של מים. בלשון הזה אמר לו גדול עונש האחרון מן הראשון.

[2] אמר רבי יהושע בן לוי: הדא אגדתא - הכותבה אין לו חלק, הדורשה מתחרך, השומעה אינו מקבל שכר. אמר רבי יהושע בן לוי: אנא מן יומי לא איסתכלית בספרא דאגדתא אלא חד זמן אסתכלית אשכחית כתוב בה מאה ושבעים וחמש פרשיות שכתוב בתורה דבר אמירה ציווי כנגד שנותיו של אבינו אברהם דכתיב (תה' סח) לקחת מתנות באדם. וכתיב (יהושע יד) האדם הגדול בענקים. מאה וארבעים ושבעה מזמורות שכתוב בתהילים כנגד שנותיו של אבינו יעקב. מלמד שכל הקלוסין שישראל מקלסין להקדוש ב"ה כנגד שנותיו של יעקב שנאמר (תה' כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. מאה ועשרים וג' פעמים שישראל עונין הללויה. כנגד שנותיו של אהרן (תה' קנ) הללויה הללו אל בקדשו. לאהרן קדושו (תה' קו) ולאהרן קדוש ה'. אפילו כן אנא מתבעית בליליא. רבי חייה בר בא חמא חד ספר דאגדה. אמר: אי מה כתיב טבאות תקטע ידה דכתבתה. אמר ליה חד: אבוי דההוא גברה כתבה. אמר ליה: כן אמרת תקטע ידה דכתבתה, והוות ליה כן כשגגה שיוצא מלפני השליט.

[3] הגיליונים וסיפרי מינין: אית תניי תני קורע אזכרותיהן ושורפן, אית תניי תני שורפן הן ואזכרותיהן. אמר רבי טרפון: אקפח את בניי שאם יבואו לביתי שאני שורפן הן ואזכרותיהן.. זה מדרש דרשו ומה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמר הכתוב השם שנכתב בקדושה ימחה על המים, סיפרי מינין שמטילין איבה ותחרות ומחלוקות בין ישראל לאביהן שבשמי' אינו דין שישרפו הן ואזכרותיהן.

שתי תורות:

גלגולי סוגיא תלמודית

פרופ' יאיר פורסטנברג

שיעור 4:

איסור כתיבת תורה שבעל פה

סוגיית הבבלי (חלק א): סדרי קריאת התורה

בבלי, גיטין נט"ב

[1] שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבו: אחריהן מי קוראין? לא הוה בידיה. אתא ושייליה לרבי יצחק נפחא, אמר ליה: אחריהן קוראין תלמידי חכמים הממונין פרנסים על הצבור, ואחריהן תלמידי חכמים הראויין למנותם פרנסים על הציבור, ואחריהן בני תלמידי חכמים שאבותיהן ממונים פרנסים על הצבור, ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם.

[2] שלחו ליה בני גליל לר' חלבו: מהו לקרות בחומשים בבית הכנסת בציבור? לא הוה בידיה. אתא שייליה לר' יצחק נפחא, לא הוה בידיה. אתא שאיל בי מדרשא, ופשטוה מהא דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: ספר תורה שחסר יריעה אחת - אין קורין בו. ולא היא, התם מחסר במילתיה, הכא לא מחסר במילתיה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.

[3] ורבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: האי ספר אפטרתא - אסור למקרי ביה בשבת; מאי טעמא? דלא ניתן ליכתב. מר בר רב אשי אמר: לטלטולי נמי אסור; מאי טעמא? דהא לא חזי למיקרי ביה. ולא היא, שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה, דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, והא לא ניתן ליכתב! אלא כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי נמי כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך.

סוגיית הבבלי (חלק ב): כתיבת התורה

בבלי, גיטין ס"א

[1] בעא מיניה אביי מרבה: מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה? תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה; תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, כיון דמגילה מגילה ניתנה כותבין, או דילמא כיון דאידבק אידבק? תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה, כיון דחתומה ניתנה אין כותבין, או דילמא כיון דלא אפשר כתבין? אמר ליה: אין כותבין, ומה טעם? לפי שאין כותבין.

[2] איתיביה: אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה! א"ר שמעון בן לקיש משום ר' ינאי: באל"ף בי"ת. איתיביה: כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא! אימא: כמה שכתוב בטבלא. איתיביה: כשהוא כותב, רואה בטבלא וכותב מה שכתוב בטבלא, מה הוא כתוב בטבלא? אם שכב... אם לא שכב! הכא במאי עסקינן - בסירוגין. כתנאי: אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלים - מותר; ר' יהודה אומר: בבראשית - עד דור המבול, בתורת כהנים - עד ויהי ביום השמיני.

[3] א"ר יוחנן משום רבי בנאה: תורה - מגילה מגילה ניתנה, שנא': "אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי"; ר"ש בן לקיש אומר: תורה - חתומה ניתנה, שנאמר: "לקוח את ספר התורה הזאת". ואידך נמי הכתיב לקוח! ההוא לבתר דאידבק. ואידך נמי הכתיב במגילת ספר כתוב עלי! ההוא, דכל התורה כולה איקרי מגילה, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה". אי נמי, לכדרכי לוי, דאמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה.

סוגיית הבבלי (חלק ב): תורה שבכתב ותורה שבעל פה

בבלי, גיטין ס"ב

[1] א"ר אלעזר: תורה - רוב בכתב ומיעוט על פה, שנא': אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו; ור' יוחנן אמר: רוב על פה ומיעוט בכתב, שנא': כי על פי הדברים האלה. ואידך נמי הכתיב אכתוב לו רובי תורתך! ההוא אתמוהי קא מתמה: אכתוב לו רובי תורתך? הלא כמו זר נחשבו. ואידך נמי הכתיב כי על פי הדברים האלה! ההוא משום דתקיפי למיגמרינהו.

[2] דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש, כתיב: כתוב לך את הדברים האלה, וכתיב: כי על פי הדברים האלה, הא כיצד? דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב.

[3] דבי רבי ישמעאל תנא: אלה - אלה אתה כותב, ואי אתה כותב הלכות.
[4] א"ר יוחנן: לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.

בבלי, תמורה יד ע"ב

כי סליק רב דימי אשכחיה לרב ירמיה דיתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מנין לנסכים הבאים עם הזבח שאין קריבין אלא ביום תלמוד לומר "לנסכים ולשלמיכם" מה שלמים ביום אף נסכים ביום. אמר: אי אשכחיה דכתיב איגרתא שלחי ליה לרב יוסף.

ואי הוה ליה מי איפשר למשלחה?
והא ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורפי תורה, והלמד מהן אין לו קיבול שכל.

דדרש ר' יהוד' בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש: כתו' אח' או' "כתוב לך את הדברים האלה" וכתו' אחד אומ' "כי על פי הדברים האלה", לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב ושבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה.

ותנא דבי ר' ישמע': "כתוב לך את הדברים האלה" אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות. אמרי דילמ' מילתא חדתי שני.

[לישנא אחרינא: רבנן על גירסייהו סמיכן וכיון דאיכא שר של שכחה כתבין ומחתין דאי משתכחא מילתא מנהון מעיינין בספרא]

דהא ר' יוחנן וריש לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא ודרשי הכי "עת לעשות ליי" הפרו תורתך". אמרי מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ואל תישתכח תורה מישראל.

"הקורא את המגילה עומד יושב"**ירושלמי, מגילה ד,א**

[1] זה שהוא עומד לקרות בתורה מפני מה הוא עומד מפני כבודה או מפני כבוד הרבים? אין תימר מפני כבודה אפי' בינו לבינה אין תימר מפני כבוד הרבים אפי' בינו לבין עצמו מפני כבודה הוא עומד אם אומר את כן אף הוא מתעצל ואינו קורא

[2] ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם סמיך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה באימה וביראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה
ר' חגי אמר ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חונה קאים מתרגם ולא מקים בר נש תחתוהי א"ל אסור לך כשם שניתנה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור עאל ר' יהודא בר פזי ועבדה שאילה באנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה'

[3] ר' חגי אמר ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד ספר מושט תרגומא מן גו סיפרא. אמר ליה אסור לך דברים שנאמרו בפה בפה דברים שנאמרו בכתב בכתב

[4] ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב ואין אנו יודעין איזה מהן חביבין אלא מן מה דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל הדא אמרה אותן שבפה חביבין

[5] ר' יוחנן ור' יודן בר' שמעון חד אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב אני כורת אתך ברית ואם לאו איני כורת אתך ברית וחורנה אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב את נוטל שכר ואם לאו אין את נוטל שכר

[6] אמר ר' יהושע בן לוי "עליהם ועליהם דברים הדברים כל בכל" מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה ואפי' מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני הדא הוא דכתיב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא וחבירו משיבו כבר היה לעולמים אשר היה לפנינו.

שתי תורות:

גלגולי סוגיא תלמודית

פרופ' יאיר פורסטנברג

שיעור 5:

בין ארץ ישראל לבבל

סוגיית הבבלי (חלק א): סדרי קריאת התורה

בבלי, גיטין נט"ב

[1] שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבו: אחריהן מי קוראין? לא הוה בידיה. אתא ושייליה לרבי יצחק נפחא, אמר ליה: אחריהן קוראין תלמידי חכמים הממונין פרנסים על הצבור, ואחריהן תלמידי חכמים הראויין למנותם פרנסים על הציבור, ואחריהן בני תלמידי חכמים שאבותיהן ממונים פרנסים על הצבור, ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם.

[2] שלחו ליה בני גליל לר' חלבו: מהו לקרות בחומשים בבית הכנסת בציבור? לא הוה בידיה. אתא שייליה לר' יצחק נפחא, לא הוה בידיה. אתא שאיל בי מדרשא, ופשטוה מהא דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: ספר תורה שחסר יריעה אחת - אין קורין בו. ולא היא, התם מחסר במילתיה, הכא לא מחסר במילתיה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.

[3] ורבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: האי ספר אפטרותא - אסור למקרי ביה בשבת; מאי טעמא? דלא ניתן ליכתב. מר בר רב אשי אמר: לטלטולי נמי אסור; מאי טעמא? דהא לא חזי למיקרי ביה. ולא היא, שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה, דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, והא לא ניתן ליכתב! אלא כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי נמי כיון דלא אפשר - עת לעשות לה' הפרו תורתך.

סוגיית הבבלי (חלק ב): כתיבת התורה

בבלי, גיטין ס"א

[1] בעא מיניה אביי מרבה: מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה? תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה; תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, כיון דמגילה מגילה ניתנה כותבין, או דילמא כיון דאידבק אידבק? תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה, כיון דחתומה ניתנה אין כותבין, או דילמא כיון דלא אפשר כתבין? אמר ליה: אין כותבין, ומה טעם? לפי שאין כותבין.

[2] איתיביה: אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה! א"ר שמעון בן לקיש משום ר' ינאי: באל"ף בי"ת. איתיביה: כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא! אימא: כמה שכתוב בטבלא. איתיביה: כשהוא כותב, רואה בטבלא וכותב מה שכתוב בטבלא, מה הוא כתוב בטבלא? אם שכב... אם לא שכב! הכא במאי עסקינן - בסירוגין. כתנאי: אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלים - מותר; ר' יהודה אומר: בבראשית - עד דור המבול, בתורת כהנים - עד ויהי ביום השמיני.

[3] א"ר יוחנן משום רבי בנאה: תורה - מגילה מגילה ניתנה, שנא': "אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי"; ר"ש בן לקיש אומר: תורה - חתומה ניתנה, שנאמר: "לקוח את ספר התורה הזאת". ואידך נמי הכתיב לקוח! ההוא לבתר דאידבק. ואידך נמי הכתיב במגילת ספר כתוב עלי! ההוא, דכל התורה כולה איקרי מגילה, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה". אי נמי, לכדרכי לוי, דאמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה.

סוגיית הבבלי (חלק ג): תורה שבכתב ותורה שבעל פה

בבלי, גיטין ס"ב

[1] א"ר אלעזר: תורה - רוב בכתב ומיעוט על פה, שנא': אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו; ור' יוחנן אמר: רוב על פה ומיעוט בכתב, שנא': כי על פי הדברים האלה. ואידך נמי הכתיב אכתוב לו רובי תורתך! ההוא אתמוהי קא מתמה: אכתוב לו רובי תורתך? הלא כמו זר נחשבו. ואידך נמי הכתיב כי על פי הדברים האלה! ההוא משום דתקיפי למיגמרינהו.

[2] דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש, כתיב: כתוב לך את הדברים האלה, וכתוב: כי על פי הדברים האלה, הא כיצד? דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב.

[3] דבי רבי ישמעאל תנא: אלה - אלה אתה כותב, ואי אתה כותב הלכות.

[4] א"ר יוחנן: לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.

ירושלמי, מגילה ה,א

[3] ר' חגי אמר ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד ספר מושט תרגומא מן גו סיפרא. אמר ליה אסור לך דברים שנאמרו בפה בפה דברים שנאמרו בכתב בכתב

[4] ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב ואין אנו יודעין איזה מהן חביבין אלא מן מה דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל הדא אמרה אותן שבפה חביבין

[5] ר' יוחנן ור' יודן בר' שמעון חד אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב אני כורת אתך ברית ואם לאו איני כורת אתך ברית וחורנה אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב את נוטל שכר ואם לאו אין את נוטל שכר

[6] אמר ר' יהושע בן לוי "עליהם ועליהם דברים הדברים כל בכל" מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה ואפי' מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני הדא הוא דכתיב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא וחבירו משיבו כבר היה לעולמים אשר היה לפנינו.

ירושלמי, חגיגה א, ח

[1] רבי זעורה בשם רבי יוחנן אם באת הלכה תחת ידיך ואין את יודע מה טיבה אל תפליגינה לדבר אחר שהרי כמה הלכות נאמרו למשה מסיני וכולהן משוקעות במשנה אמר רבי אבון ויאות הרי שני מיני חטים אילולא שבא נחום ופירשה לנו יודעין היינו

[2] רבי זעורה בשם רבי לעזר אכתוב לו רובי תורתי וכי רובה של תורה נכתבה אלא מרובין הדברים הנדרשין מן הכתב מן הדברים הנדרשין מן הפה וכיניי אלא חביבין הדברים הסמוכין לכתב מן הדברים הסמוכין לפה אמר רבי יודה בר פזי אכתוב לו רובי תורתי אילו התוכחות אפילו כן לא כמו זר נחשבו א"ר אבון אילו כתבתי לך רובי תורתי לא כמו זר נחשבו מה בינן לאומות אילו מוציאין ספריהן ואילו מוציאין ספריהן אילו מוציאין דפתריהן ואילו מוציאין דפתריהן

[3] רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב ואין אנו יודעין איזה מהן חביבין אלא מן מה דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל הדא אמרה אותן שבפה חביבין

[4] רבי יוחנן ורבי יודן בי רבי שמעון חד אמר אם שימרת מה שבפה ושימרת מה שבכתב אני כורת אתך ברית ואם לאו אני כורת אתך ברית וחורנה אמר אם שימרת מה שבפה ושימרת מה שבכתב את מקבל שכר ואם לאו את מקבל שכר

[5] אמר רבי יהושע בן לוי עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים מקרא ומשנה תלמוד הלכות ואגדות אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני מה טעמא יש דבר שיאמ' ראה זה חדש הוא חבירו משיבו ואומר לו כבר היה לעולמים אשר היה מלפנינו

תנחומא דפוס, פרשת וירא סימן ה

[1] ילמדנו רבינו המתרגם בתורה מהו שיהא מסתכל בס"ת ומתרגם? כך שנו רבותינו המתרגם אסור לו להסתכל בספר תורה ולתרגם כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, והקורא אסור ליתן עיניו חוץ לתורה שלא נתנה התורה אלא בכתב שנאמר "וכתבתי על הלוחות את הדברים". ואסור למתרגם ברבים ליתן עיניו בתורה, א"ר יהודה בן פזי: מקרא מלא שנאמר "כתב לך את הדברים האלה" הרי התורה שנתנה בכתב "כי על פי הדברים האלה" הרי תרגום שנתן על פה.

[2] א"ר יהודה בר סימון: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" ע"י מה? ע"י "כתב לך" וע"י "על פה", אם קיימת מה שבכתב בכתב ומה שבע"פ על פה כרתי אתך ברית, ואם שנית מה שבכתב על פה ומה שבע"פ בכתב לא כרתי אתך ברית.

[3] א"ר יהודה בר שלום: בקש משה שתהא המשנה אף היא בכתב, וצפה הקדוש ברוך הוא שאומות עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראין אותה יונת והן אומרים אנו הן של ישראל, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה "אכתוב לו רובי תורתי" ואם כן "כמו זר נחשבו", וכ"כ למה מפני שהמשנה היא מסטורין של הקדוש ברוך הוא, ואין הקדוש ברוך הוא מוסר מסטורין שלו אלא לצדיקים שנאמר "סוד ה' ליראיו".

תנחומא בובה, פרשת כי תשא סימן יז

"ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה": זהו שאמר הכתוב "אכתוב לו רובי תורת", כשבא הקדוש ברוך הוא ליתן את התורה, אמרה למשה על סדר, המקרא והמשנה והאגדה והתלמוד, שנאמר "וידבר אלהים את כל הדברים האלה", אפילו מה שישאל תלמיד ותיק לרבו אמר הקדוש ברוך הוא למשה באותה שעה, שנאמר "וידבר אלהים את כל הדברים", משלמדה משה אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך ולמדה את בני, אמר לו משה: רבוננו של עולם כתוב אותה לבניך, אמר לו מבקש אני ליתן אותה להם בכתב, אלא שגלוי הוא לפני שעתידים אומות העולם לשלוט בהם, וליטול אותה מהם, ויהיו בני כאומות העולם, אלא המקרא תן להם בכתב, והמשנה והאגדה והתלמוד על פה. "ויאמר ה' אל משה כתב לך", זה מקרא, "כי על פי", המשנה והתלמוד, שהן מבדילין בין ישראל לבין אומות העולם.